

ВІДГУК

**офіційного опонента - кандидата юридичних наук, доцента
Загрішевої Надії Володимирівни на дисертацію Боярчукова Сергія
Григоровича на тему «Відповідальність арбітражного керуючого:
національний та міжнародний аналіз», подану на здобуття ступеня
доктора філософії зі спеціальності 081 «Право» галузі знань 08 Право**

Актуальність теми дисертаційного дослідження «Відповідальність арбітражного керуючого: національний та міжнародний аналіз» Боярчукова Сергія Григоровича зумовлена зростанням ролі арбітражного керуючого у процедурах банкрутства та необхідністю вдосконалення механізмів його юридичної відповідальності в умовах розвитку національного законодавства та адаптації до міжнародних стандартів.

Арбітражний керуючий є ключовим учасником процедур неплатоспроможності, від професійності, незалежності та добросовісності якого залежить ефективність захисту прав кредиторів, боржника та інших учасників справи про банкрутство. Наділення арбітражного керуючого широкими управлінськими повноваженнями обумовлює необхідність існування дієвого механізму його дисциплінарної, цивільно-правової, адміністративної та кримінальної відповідальності за неналежне виконання професійних обов'язків.

Особливої актуальності досліджувана проблематика набуває в сучасних соціально-економічних умовах, коли збільшується кількість суб'єктів господарювання та фізичних осіб, що стикаються з фінансовою неспроможністю. За таких обставин належне правове регулювання діяльності арбітражного керуючого та ефективний механізм його відповідальності є важливою передумовою забезпечення справедливості та ефективності процедур банкрутства.

Необхідність дослідження обумовлена також наявністю прогалин і колізій у законодавстві щодо підстав та порядку притягнення арбітражних

керуючих до відповідальності, проблемами страхування їх професійної відповідальності та недостатнім нормативним врегулюванням діяльності саморегулювних організацій. Водночас особливого значення набуває вивчення міжнародного досвіду, який дозволяє визначити перспективні напрями вдосконалення національного правового регулювання.

Таким чином, актуальність дисертаційного дослідження полягає у необхідності комплексного аналізу правової природи, підстав і видів відповідальності арбітражного керуючого, вироблення науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення законодавства та впровадження кращих міжнародних практик з метою підвищення ефективності функціонування інституту банкрутства в Україні.

Про актуальність обраного напрямку дисертаційного дослідження свідчить також те, що дослідження проведено на виконання «Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року»: затвердженої Розпорядженням КМУ України від 24.01.2020 № 66-р., «Концепції реформування інституту саморегулювання в Україні»: затвердженої Розпорядженням КМУ України від 10.05.2018 р. № 308-р., узгоджується з Кодексом професійної етики арбітражного керуючого: затвердженого з'їздом арбітражних керуючих України, протокол Установчого з'їзду арбітражних керуючих України від 20.11.2019 р. Національна Асоціація арбітражних керуючих України.

Дисертаційне дослідження відповідає принципам та пріоритетним напрямкам в сфері наукових досліджень для правової галузі, що знайшли відображені у Проекті «Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2026-2030 рр. та відповідає вимогам пункту 2.8 Примірного переліку та опису предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 Право (затверджено наказом Міністерства освіти та науки України від 28 грудня 2018 р. № 1477). Дисертація відповідає напрямкам наукових тем ПЗВО «Київський міжнародний університет»: «Тенденції розвитку сучасної

правової науки в умовах інтеграційних процесів: теоретичні та практичні аспекти», номер державної реєстрації 0120U100413; «Сучасні виклики міжнародно-правових відносин і роль України у формуванні світового правопорядку», номер державної реєстрації 0122U000743.

Використання діалектичного, формально-догматичного, системно-структурного, історико-правового, компаративістського, прогностичного та контент-аналітичного методів дало змогу комплексно дослідити правову природу, генезис, види та механізми реалізації відповідальності арбітражного керуючого. Застосування зазначених методів сприяло визначенню особливостей становлення інституту відповідальності арбітражного керуючого, аналізу його правового статусу в національній та зарубіжних правових системах, з'ясуванню підстав і порядку притягнення до дисциплінарної, цивільно-правової, адміністративної та кримінальної відповідальності, а також виявленню проблем правового регулювання страхування професійної відповідальності та діяльності саморегулівних організацій арбітражних керуючих. Аналіз національного законодавства, міжнародного досвіду, матеріалів судової практики та наукових джерел дозволив сформулювати пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання інституту відповідальності арбітражного керуючого в Україні.

Достовірність та обґрунтованість сформульованих у дисертації висновків і рекомендацій забезпечуються використанням комплексу загальнонаукових та спеціально-юридичних методів дослідження, аналізом значного масиву нормативно-правових актів України та іноземних держав, судової практики, міжнародних документів, матеріалів діяльності органів контролю за діяльністю арбітражних керуючих, а також практики страхування професійної відповідальності. Наукові результати пройшли апробацію шляхом їх обговорення на науково-практичних конференціях та висвітлення у наукових публікаціях. Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання в законотворчій

діяльності, правозастосовній практиці, діяльності арбітражних керуючих, саморегулівних організацій та страхових компаній.

Проведене дослідження є результатом самостійної наукової роботи автора, спрямованої на комплексне вивчення загальнотеоретичних засад відповідальності арбітражного керуючого, особливостей її становлення та розвитку в Україні та зарубіжних країнах, правової природи окремих видів юридичної відповідальності арбітражного керуючого, а також сучасних проблем функціонування відповідного правового інституту. У роботі досліджено історичний розвиток інституту відповідальності арбітражного керуючого, проаналізовано особливості його функціонування в країнах англосаксонської системи права, визначено національні особливості формування правового статусу арбітражного керуючого, розкрито підстави та порядок застосування дисциплінарної, цивільно-правової, адміністративної та кримінальної відповідальності, а також досліджено проблеми страхування професійної відповідальності та правового регулювання діяльності саморегулівних організацій.

Наукова новизна дослідження полягає у здійсненні комплексного аналізу інституту відповідальності арбітражного керуючого з урахуванням національного та міжнародного досвіду його правового регулювання. На підставі системного дослідження законодавства, судової практики та наукових підходів удосконалено теоретичні положення щодо правової природи відповідальності арбітражного керуючого, визначено проблемні аспекти застосування окремих видів юридичної відповідальності, обґрунтовано напрями вдосконалення механізму страхування професійної відповідальності та правового статусу саморегулівних організацій арбітражних керуючих. Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення національного законодавства з урахуванням позитивного міжнародного досвіду та сучасних тенденцій розвитку інституту банкрутства.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз тексту дисертації свідчить про науково обґрунтований та системний підхід автора до дослідження обраної проблематики. У роботі належним чином аргументовано актуальність теми, чітко визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, а також сформовано методологічну основу, що відповідає його змісту та спрямованості. Дисертація Боярчукова С.Г. складається зі вступу, трьох розділів, десяти підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Її структура є логічною та обумовлена метою і завданнями дослідження.

Належний рівень обґрунтованості наукових результатів забезпечено використанням комплексу загальнонаукових і спеціально-юридичних методів дослідження. Застосування діалектичного, формально-догматичного, системно-структурного, історико-правового, компаративістського, прогностичного та контент-аналітичного методів дозволило комплексно дослідити правову природу, генезис, види та механізми реалізації відповідальності арбітражного керуючого, визначити особливості становлення відповідного правового інституту, проаналізувати національний та міжнародний досвід його правового регулювання, а також сформулювати пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України.

Достовірність сформульованих у дисертації висновків і рекомендацій підтверджується опрацюванням значного масиву нормативно-правових актів України та іноземних держав, міжнародних документів, судової практики, наукових джерел, матеріалів діяльності органів контролю за діяльністю арбітражних керуючих, а також практики страхування професійної відповідальності. Отримані результати пройшли належну апробацію шляхом їх висвітлення у наукових публікаціях та обговорення на науково-практичних конференціях.

Проведене дослідження є результатом самостійної наукової роботи автора, спрямованої на комплексне вивчення теоретичних і практичних аспектів відповідальності арбітражного керуючого. У роботі досліджено історичний розвиток відповідного інституту, особливості його

функціонування в Україні та зарубіжних державах, правову природу дисциплінарної, цивільно-правової, адміністративної та кримінальної відповідальності арбітражного керуючого, а також проблеми страхування професійної відповідальності та діяльності саморегулівних організацій.

Наукова новизна дисертації полягає у комплексному дослідженні інституту відповідальності арбітражного керуючого з урахуванням національного та міжнародного досвіду. Автором удосконалено теоретичні підходи до розуміння правової природи відповідальності арбітражного керуючого, виявлено проблемні аспекти правозастосування та запропоновано напрями вдосконалення законодавства у сфері банкрутства, страхування професійної відповідальності та діяльності саморегулівних організацій.

Використання значного обсягу теоретичного та емпіричного матеріалу, послідовність наукового аналізу, логічність викладення та належна аргументованість висновків дають підстави стверджувати, що дисертація характеризується високим рівнем обґрунтованості отриманих результатів, має теоретичне та практичне значення і є вагомим внеском у розвиток сучасної правничої науки.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що дисертація є однією з перших в українській правовій науці комплексних праць, присвячених з'ясуванню правової природи відповідальності арбітражного керуючого за національним та міжнародним правом, у результаті чого сформульовано низку наукових положень і зроблено висновки, що мають наукову новизну та практичне значення. У роботі враховано положення як національного, так і міжнародного законодавства, проаналізовано теоретичний і практичний матеріал, що стосується реалізації відповідальності арбітражного керуючого.

Переважає більшість положень, винесених автором на захист, та висновків є новими або містять значну частку новизни. Зокрема, дисертантом уперше здійснено комплексне теоретико-правове дослідження інституту

відповідальності арбітражного керуючого як самостійного інституту публічного та приватного права, зумовленого специфікою його правового статусу та діяльністю на межі інтересів різних учасників процедури банкрутства; обґрунтовано історичне та сучасне значення інституту відповідальності арбітражного керуючого як важливого елемента процедури банкрутства на основі аналізу норм європейського, міжнародного та національного права, а також судової практики різних держав світу; встановлено взаємозв'язок правового статусу арбітражного керуючого та його відповідальності у нерозривній єдності зі становленням і розвитком інституту банкрутства в цілому; проаналізовано поняття та види юридичної відповідальності арбітражного керуючого, а саме дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової та кримінальної, залежно від держав, їх законодавства та існуючих моделей банкрутства.

Слід підтримати констатовану автором наявність юрисдикційних суперечностей та неузгодженостей між судами та державним органом з питань банкрутства в частині накладення та оскарження рішень щодо дисциплінарних проступків арбітражного керуючого, оскільки, з одного боку, справи про банкрутство та всі пов'язані з ними спори, включно з діями арбітражного керуючого, розглядаються судами, а з іншого — накази Міністерства юстиції України, якими затверджуються дисциплінарні стягнення, належать до адміністративних актів і оскаржуються в порядку адміністративного судочинства.

Слушною є позиція дисертанта щодо страхування професійної відповідальності арбітражного керуючого як важливого гарантійного механізму його професійної діяльності, оскільки різноманітність майнової шкоди, що може бути завдана в процесі виконання професійних обов'язків, зумовлює необхідність належного фінансового відшкодування, яке може забезпечуватися шляхом страхування.

Заслужують на увагу твердження дисертанта щодо необхідності зміни підходів до правового регулювання та забезпечення саморегулювання

окремих видів професійної діяльності, де кінцевою метою має бути не лише підвищення соціальної відповідальності учасників відповідних сфер, а й підвищення ефективності реалізації законодавчих норм.

Обґрунтованою є думка С.Г. Боярчукова про те, що розвиток соціально відповідального бізнесу як добровільної діяльності суб'єктів господарювання із дотриманням високих стандартів діяльності сприяє підвищенню ефективності бізнесу, зменшенню негативного впливу на довкілля та зростанню його прибутковості у коротко- та довгостроковій перспективі за умови наявності в державі високих соціальних стандартів та належної підтримки з боку суспільства і держави. У цьому контексті важливу роль у забезпеченні соціальної відповідальності дисертант відводить саморегульній діяльності арбітражних керуючих.

До беззаперечних переваг наукової роботи також слід віднести ґрунтовний аналіз зарубіжного досвіду та обґрунтовані рекомендації щодо збільшення лімітів страхової суми за договорами страхування професійної відповідальності арбітражних керуючих в Україні.

Заслуговує на увагу практичне значення отриманих результатів дисертаційного дослідження в освітній процес (Акт впровадження в освітній процес ПЗВО «Київський міжнародний університет» № 318 від 17.03. 2026 р.) та у просвітницьку діяльність при організації та проведенні інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо правового статусу та ролі арбітражного керуючого в процедурі банкрутства (Акт впровадження у просвітницьку роботу Національної асоціації арбітражних керуючих України «Рада арбітражних керуючих міста Києва» № 01/05-2026 від 01.05.2026 р.).

Робота містить й інші ґрунтовні пропозиції та теоретичні висновки, що заслуговують на підтримку. Таким чином, роботі притаманна наукова новизна, в ній порушено низку невисвітлених вітчизняною юридичною наукою проблем відповідальності арбітражного керуючого та запропоновані шляхи їх розв'язання, що дозволило сформулювати обґрунтовані висновки про доречність вирішення колізій між наглядовими органами, перегляду умов

страхування професійної відповідальності арбітражних керуючих та покращення діяльності саморегульованої організації арбітражних керуючих.

Повнота викладення наукових результатів в опублікованих працях здобувача. Основні наукові положення та висновки дисертації відображено в 11 наукових працях, серед яких 4 статті у наукових фахових видання за обраною спеціальністю, де 3 статті одноособові та 1 стаття у співавторстві з науковим керівником (внесок здобувача складає 50%); 1 стаття в науковому міжнародному журналі з індексацією Web of Science CC, Scopus; 6 наукових тез доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференцій, круглих столів, в тому числі інших наукових виданнях.

Дискусійні положення дисертаційної роботи.

Позитивно оцінюючи зміст дисертації в цілому, вважаємо за необхідне звернути увагу здобувача на деякі положення, які, на наше переконання, потребують уточнення чи додаткової аргументації:

1. У підрозділі 1.1., у частині, що стосується Великобританії, наявна низка концептуальних неточностей, які впливають на коректність загальної характеристики інституту банкрутства та статусу арбітражного керуючого:

- помилково визначено історичні витoki сучасного регулювання банкрутства у Великобританії через посилання на «закон 1934 року як базовий акт, що започаткував сучасну систему». Насправді сучасна кодифікована модель неплатоспроможності у Великобританії формується значно пізніше та базується передусім на Insolvency Act 1986, а також подальших реформах і підзаконному регулюванні. Посилання на 1934 рік у такому контексті є історично неточним і не відображає реальної еволюції правового регулювання;

- у тексті недостатньо чітко розмежовано різні інституційні моделі управління процедурами неплатоспроможності. З одного боку, описується система саморегулювання з участю професійних арбітражних керуючих (insolvency practitioners), які діють на договірних засадах. З іншого боку,

одночасно зазначається домінування державних службовців-«офіційних керуючих», що створює враження єдиної змішаної моделі. Насправді у Великобританії співіснують дві різні ролі: приватні ліцензовані практики та державні official receivers, які виконують різні функції залежно від процедури, і ці статуси не є взаємозамінними;

- термінологія використовується непослідовно. Поряд із поняттям «арбітражний керуючий» вживаються «конкурсний керуючий», «куратор», «розпорядник» та «ліквідатор», що без чіткого визначення створює змішування різних правових ролей. У британській системі ці функції мають чітко визначені правові статуси, які залежать від виду процедури неплатоспроможності, і не є тотожними.

2. У підрозділі 2.1. дисертаційного дослідження автором недосконало подано різниця щодо юридична природа дисциплінарної відповідальності арбітражного керуючого. З одного боку, за твердженням дисертанта арбітражний керуючий не є працівником і немає трудових відносин, водночас, обґрунтування дисциплінарної відповідальності, яка є спеціальною і публічно-правовою, здійснюється за рахунок порівняння з трудової дисципліною працівника. Такий авторський підхід потребує додаткового уточнення запропонованої правової конструкції.

3. У підрозділі 3.1., який має назву «Проблеми, що виникають в діяльності арбітражного керуючого» недоцільним є використання терміну «проблеми», оскільки метою дисертаційного дослідження є виявлення та удосконалення недоліків чинного законодавства, формування теоретичних моделей для їх вирішення. Слушним є використання синонімічних конструкцій до дефініції «проблеми» і безпосереднє окреслення проблем та надання шляхів їх вдосконалення за текстом підрозділу.

4. У цілому позитивно оцінюючи спробу автора комплексно дослідити інститут саморегулівних організацій (підрозділ 3.3.) у сфері діяльності арбітражних керуючих, слід водночас звернути увагу на окремі дискусійні та проблемні положення роботи:

- відсутність чіткої концептуальної визначеності саморегулівних організацій. У тексті простежується термінологічна та змістовна розмитість поняття саморегулювання. Автор одночасно використовує різні підходи (“саморегулівні”, “саморегульовані”, “самоврядні” організації), не розмежовуючи їх правову природу та не узгоджуючи з чинним законодавством. Це призводить до концептуальної невизначеності об’єкта дослідження та ускладнює його наукову верифікацію;

- надмірна описовість замість аналітичності та відсутність критичного правового аналізу. Значна частина тексту має характер переказу нормативних положень і позицій авторів без належного критичного осмислення. Висновки часто є декларативними (наприклад, про “позитивний вплив”, “важливу роль”, “необхідність удосконалення”), але не підкріплені порівняльно-правовим аналізом, виявленням колізій або конкретних правових проблем регулювання саморегулівних організацій.

З рештою, наведені зауваження носять дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, аналіз змісту якої свідчить про цілісність і самостійність проведеного дослідження, його актуальність.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення автором вимог академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень інших авторів; дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Викладені в дисертації рекомендації та конкретні пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України є теоретично обґрунтованими та аргументованими. Тема дисертації є актуальною, сформульовані автором висновки та рекомендації є достатньо аргументованими, характеризуються науковою новизною та мають значення не лише для теорії податкового права, але й для правозастосовної практики.

Таким чином, дисертація, представлена Сергієм Григоровичем Боярчуковим, є самостійним завершеним науковим дослідженням, у якому отримані нові науково-обґрунтовані результати, спрямовані на вирішення наукового завдання, що має істотне значення для розвитку української науки та правозастосування.

Зважаючи на викладене, можна дійти загального висновку, що дисертація на тему «Відповідальність арбітражного керуючого: національний та міжнародний аналіз», підготовлена за спеціальністю 081 «Право», відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, і автор дисертації – Боярчук Сергій Григорович, заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук, доцент

завідувач кафедри права

ВНЗ «Київський університет

ринкових відносин»

Н.В.Загрішева

